

ทบทวนองค์ความรู้ และกรอบแนวคิด

2.1 ทบทวนองค์ความรู้

ปัญหาความรุนแรงในเด็กและเยาวชนประกอบขึ้นด้วยหลายเหตุปัจจัย (Multifactors) ทั้งปัจจัยในระดับบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว และสังคม อย่างไรก็ตามสามารถแบ่งระดับการวิเคราะห์เกี่ยวกับสาเหตุความรุนแรงระหว่างบุคคลได้เป็น 3 ระดับคือ ปัจจัยระดับบุคคล ปัจจัยระหว่างบุคคล และปัจจัยระดับสังคมวัฒนธรรม

1. ระดับบุคคล โดยให้ความสำคัญที่บุคลิกภาพของผู้กระทำความรุนแรง หรือผู้ที่ได้รับความรุนแรง แนวคิดนี้รวมความถึงแนวคิดด้วยบุคลิกภาพที่เบี่ยงเบน ความเจ็บป่วยทางจิต การใช้สารเสพติด การดื่มแอลกอฮอล์ และกระบวนการในระดับบุคคลที่ส่งผลต่อพฤติกรรมความรุนแรง

2. ปัจจัยระหว่างบุคคล เน้นความสนใจไปที่การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคน โครงสร้างและบทบาทของครอบครัว และปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก และการเรียนรู้ (Socialization) ในครอบครัว และสังคม ซึ่งส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมความรุนแรง

3. ปัจจัยระดับสังคมวัฒนธรรม จะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ปัจจัยในระดับมหภาค โดยมีสมมุติฐานที่ว่า ความรุนแรงระหว่างบุคคลก่อรูปมาจากโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการเกิดความรุนแรง เช่น ความไม่เป็นธรรม โครงสร้างทางสังคมที่ชายเป็นใหญ่ ปัญหาช่องว่างทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง แนวคิดทางวัฒนธรรม ประเพณีนิยมที่ยอมรับความรุนแรง เป็นต้น

ขยายความให้ชัดเจนขึ้นการอธิบายปรากฏการณ์ของความรุนแรงทั้งโดยปัจจัยในระดับบุคคล ระหว่างบุคคล และระดับโครงสร้าง ปัจจัยระดับบุคคลให้ความสำคัญกับลักษณะทางกายภาพหรือสุขภาพจิตของคนโดยผู้ที่ใช้ความรุนแรงถูกมองว่ามีความเจ็บป่วยทางจิตใจหรือมีปัญหามโนทัศน์ เช่น การขาดความสามารถหรือทักษะในการควบคุมตนเอง หรือระงับความโกรธ ประวัติดครอบครัวของการผู้กระทำที่ได้รับความรุนแรงในวัยเด็ก หรือการเชื่อมโยงผู้ชายที่ทำร้ายภรรยาพิการ ลูกพิการ เข้ากับการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ หรือสารเสพติด ความเครียดในครอบครัว หรือจากการทำงาน การมีอาวุธครอบครอง การดองงาน หรือการอธิบายการใช้ความรุนแรงนี้ด้วยประสบการณ์ในวัยเด็กของผู้ชาย การที่เด็กชายที่ขาดพ่อแม่จะยึดเอาแบบอย่างของบทบาทและพฤติกรรมที่เห็นจากสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ ต้นแบบเหล่านี้มีภาพของความเข้มแข็งมีอำนาจ ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการกับปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ

โดยการใช้วิธีการที่รุนแรง จึงเลียนแบบการจัดการกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในชีวิตของเขาด้วยวิธีการแบบเดียวกัน เฉพาะความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ก็โน้มเอียงที่จะอธิบายว่าเป็นเด็กที่ขาดความรัก ความอบอุ่น ไม่มีทักษะในการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

นอกจากนั้น ในการศึกษาวิจัยมีทฤษฎีทางสังคมวิทยา จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ความรุนแรง ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theories) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเสนอแนวคิดที่ว่าพฤติกรรมความรุนแรงมีที่มาจากกระบวนการเรียนรู้ การขัดเกลาของสังคม (Socialization) เด็กที่มีประสบการณ์ความรุนแรงที่บ้าน ทั้งการมีประสบการณ์โดยตรงจากการถูกทารุณ หรือการเห็นความรุนแรงจากพ่อแม่ มักมีแนวโน้มของการเป็นผู้กระทำความรุนแรงหรือตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากบุคคลอื่นเมื่อโตขึ้น เหตุเพราะครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่ซึ่งบุคคลเรียนรู้การแสดงบทบาทของความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายและบทบาทของพ่อแม่ลูก เป็นสถาบันทางสังคมแรกที่บุคคลจะเรียนรู้วิธีการจัดการกับความเครียด วิถีการดำเนินชีวิตต่าง ๆ รวมทั้งในหลายกรณีก็เป็นแหล่งบ่มเพาะการยอมรับความรุนแรง หรือการมีแนวคิดใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา

2. ทฤษฎีสถานการณ์ทางสังคม (Social Situation/Stress and Coping Theory) ทฤษฎีนี้พยายามอธิบายว่าทำไมจึงเกิดความรุนแรงขึ้นในสถานการณ์หนึ่งและไม่เกิดในอีกสถานการณ์หนึ่ง ความรุนแรงจะเกิดขึ้นได้ในสองปัจจัย ประการแรกเกิดจากสถานการณ์ความเครียด และประการที่สอง การขาดแคลนทรัพยากรที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับตัวเมื่อเกิดความเครียด หรือในทางกลับกันหมายถึงการยอมรับการใช้หรือยอมรับความรุนแรงเพื่อจัดการความเครียด

3. ทฤษฎีอำนาจ (Resource Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ทุกระบบสังคมรวมทั้งครอบครัวใช้อำนาจในการบังคับควบคุม สังคม หรือบุคคลมีอำนาจมากเท่าใด ก็มักจะใช้กำลังในการบังคับควบคุมผู้อื่นมากเท่านั้น อย่างไรก็ตาม บุคคลอาจใช้กำลังในการแสดงอำนาจด้วยเช่นกัน ดังนั้นสามสิ่งที่ต้องการอยู่เหนือผู้อื่นในครอบครัว แต่มีการศึกษาน้อยกว่า มีตำแหน่งหน้าที่หรือรายได้ที่ต่ำกว่าบรรยารวมทั้งขาดแคลนทักษะการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อาจใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือในการบังคับควบคุมเพื่อให้มีอำนาจเหนือผู้อื่นในครอบครัว ในขณะที่เดียวกันสมาชิกในครอบครัวหรือภรรยา ที่มีแหล่งสนับสนุนทางสังคม หรืออำนาจน้อยกว่าอาจใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือในการตอบโต้ หรือป้องกันตัวเอง เป็นต้น

4. ทฤษฎีแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ทฤษฎีนี้ยอมรับว่า ความรุนแรงถูกกำหนดจากการประเมินผลได้ผลเสียจากการกระทำความรุนแรง พฤติกรรมความรุนแรงจะเกิดขึ้นเมื่อเห็นว่าการกระทำนั้นมีผลได้มากกว่าผลเสีย (Gelles, 1983) ด้วยเงื่อนไขที่ธรรมชาติครอบครัวเป็นเรื่อง

ส่วนบุคคล หรือการที่องค์กรทางสังคมอื่นๆเข้ามาเกี่ยวข้องน้อย รวมทั้งสังคมให้การยอมรับอำนาจการบังคับ และเห็นชอบต่อการใช้ความรุนแรง

5. ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminist Theory) ทฤษฎีสตรีนิยมเสนอว่า ความรุนแรงเป็นรูปแบบหนึ่งของปรากฏการณ์ของสังคมที่ชายเป็นใหญ่ ใจกลางของแนวคิดทฤษฎีนี้เสนอว่า โครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจเอื้อประโยชน์ให้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิง และด้วยแนวคิดและโครงสร้างทางสังคมเช่นนี้เอื้อประโยชน์ต่อการที่จะยอมรับและใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการแสดงสถานะสังคมที่ชายเป็นใหญ่ ความรุนแรงระหว่างคู่รักของวัยรุ่น เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญที่สามารถอธิบายโดยใช้แนวคิดนี้ได้

6. ทฤษฎีการควบคุม (Control Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า การกระทำความรุนแรงของเด็กและเยาวชนนั้น เป็นผลมาจากตัวเชื่อมระหว่างวัยรุ่นและสังคมอ่อนตัวลงไป หรือแตกหักไป เยาวชนหากมีความผูกพันต่อสังคมหรือผูกพันต่อสถาบันของสังคมมากเกินไปก็จะสามารถระงับยับยั้งการกระทำผิดได้มากหรือไม่กระทำผิดเท่านั้น ทั้งนี้เชื่อว่า พฤติกรรมการกระทำความรุนแรงนั้น เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ทางครอบครัว (Family Interaction) คือถ้าเด็กและเยาวชนขาดการสนับสนุนจากครอบครัวเด็กมีแนวโน้มไปสู่ความเป็นปฏิปักษ์ต่อกฎหมาย (Law Stake in Conformity) จะนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมายและการคบหาสมาคมกับผู้ที่มิมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน

7. แนวคิดทางวัฒนธรรม เชื่อว่า ค่านิยม ความเชื่อและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม รวมทั้ง ตัวตนและอัตลักษณ์ ของบุคคล และความเชื่อในความสามารถส่วนบุคคลในการดำรงชีวิตปรับตัว หรือมีความพึงพอใจในตนเอง จะมีส่งผลต่อการเกิดหรือเป็นปัจจัยป้องกันความรุนแรงของเยาวชนได้ (Soriano, F. I et al, 2004) ในอีกด้านหนึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมก็อาจเป็นปัจจัยเหนี่ยวนำการเกิดพฤติกรรมความรุนแรงได้ ทฤษฎีวัฒนธรรมของแก๊งค์วัยรุ่น (Cloward & Ohlin, 1961) ได้เน้นถึงการปรับตัวของกลุ่มวัยรุ่นต่อความกดดันทางสังคม จนเกิดแนวคิด การปฏิบัติของกลุ่มเฉพาะของตนขึ้นมา

8. แนวคิดนิเวศน์วิทยา (Ecological Perspective) แนวคิดนี้เชื่อว่าความรุนแรงเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของ ปัจจัยระดับบุคคล ระดับสังคมจิตวิทยา และระดับสังคมวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่น เด็กที่กระทำความรุนแรง เกิดจาก บทบาทความสัมพันธ์ของพ่อแม่ ลูก รวมทั้งความสัมพันธ์ของครอบครัว ต่อเพื่อนบ้าน หรือชุมชน ไม่เหมาะสม การทารุณหรือการกระทำความรุนแรง จะมีแนวโน้มเกิดขึ้นมาก หากครอบครัวอ่อนแอ ขาดความสัมพันธ์ที่ดี ระบบสังคมไม่สนับสนุน พฤติกรรมเชิงบวกกับเด็ก แต่ในทางตรงกันข้ามเบียดขับให้เด็กกลุ่มนี้ แสดงอัตลักษณ์ของพฤติกรรมความรุนแรงออกมา

อย่างไรก็ตาม จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการขยายจากแนวคิดเชิงปัจจัยเดียว เช่นผู้กระทำความรุนแรงเป็นเพราะมีความผิดปกติทางจิตหรือบุคลิกภาพ ขาดการควบคุมตนเอง หรือสืบเนื่องจากการดื่มสุรา ไปสู่ทฤษฎีที่อธิบายด้วยเงื่อนไขปัจจัยที่ซับซ้อนมากขึ้น (Multidimensional Approach) เกี่ยวพันกันและกันทุกระดับทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว สถานการณ์ และสังคมวัฒนธรรม รากเหง้าของความรุนแรงเชิงโครงสร้างในวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่และวัฒนธรรมทางเพศที่แสดงถึงการอยู่เหนือผู้หญิง เป็นปัจจัยที่จะก่อให้เกิดแนวโน้มความรุนแรงต่อเพศตรงข้าม ในขณะที่เดียวกันลักษณะความเป็นปัจเจกของครอบครัวที่ต่างคนต่างอยู่ ทำให้บทบาทของเครือญาติ ชุมชน หรือเครือข่ายทางสังคมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมดูแลปกป้องความรุนแรงน้อยลง ซ้ำร้ายยังส่งผลให้ความรุนแรงนั้นเกิดซ้ำแล้วซ้ำอีก เงื่อนไขทางสังคม เช่น อัตราการว่างงาน อัตราอาชญากรรมสูง มีแหล่งอบายมุข การขายสุราพร่ำเพรื่อ การแพร่ระบาดของยาเสพติด สื่อลามก รวมทั้งยังมีสถานการณ์ที่เป็นปัจจัยเร่งในระดับบุคคลอีกเช่นเดียวกัน เช่น ความเครียด ความยากจน การดื่มสุรา แรงสนับสนุนจากกลุ่มเพื่อน หนุนนำทำให้ผู้กระทำความรุนแรงได้เช่นเดียวกัน รวมทั้งปัจจัยส่วนบุคคล เช่นการมีประสบการณ์เห็นหรือถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวทัศนคติที่ยอมรับการกระทำความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เป็นต้น

ความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ที่ปรากฏในฐานข้อมูลในงานวิจัย และโครงการต่าง ๆ โดยทั่วไปมักให้ความหมายว่าหมายถึงการกระทำของบุคคลระหว่างอายุ 10 - 24 ปีที่กระทำการใด ๆ โดยตั้งใจทั้งทางกาย การใช้อำนาจ การข่มขู่ต่อผู้อื่น ต่อบุคคล หรือ ต่อกลุ่มคน หรือ ชุมชน ที่ส่งผลหรือมีแนวโน้มที่จะส่งผลให้เกิดการบาดเจ็บ การตาย การทำร้ายจิตใจ พัฒนาการและการเอาเปรียบ (WHO, 2002) โดยเด็กและเยาวชนนั้นเป็นได้ทั้งผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำ เป็นผู้กระทำ หรือเป็นทั้งผู้กระทำและถูกกระทำ สำหรับประเทศไทยให้ความหมายเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ถึง 25 ปีบริบูรณ์ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2551) ดังนั้นงานวิจัยนี้ จึงจัดกลุ่มเด็กและเยาวชนระหว่างอายุ 10 - 25 ปี โดยใช้นิยามการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความรุนแรงในเด็กและเยาวชนขององค์การอนามัยโลกร่วมกับนิยามของประเทศไทย

ความรุนแรงในเด็กและเยาวชนมีรูปแบบที่หลากหลาย หมายรวมถึงพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น การกระทำความรุนแรงทางวาจา การรังแก การตบ ตี หรือต่อสู้อย่างรุนแรงซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้มีผลกระทบตามมาด้วย นอกจากนั้นแล้ว ความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ยังรวมความถึงพฤติกรรมการกระทำ ความผิด เช่นการทำร้าย ทารุณ การขโมย การข่มขืน การฆ่ากันตายที่กระทำโดยเด็กและเยาวชนและต่อเด็กและเยาวชน

ความหมายของความรุนแรงเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่านิยามของความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ไม่ใช่เพียงเรื่องการทำร้ายร่างกายบุคคลอื่นๆ แต่เป็นเรื่องการทำร้ายคนอื่นโดยครอบคลุมทั้งการกระทำต่อร่างกาย ใจ สังคม เศรษฐกิจ ทั้งนี้เน้นที่ความตั้งใจของการกระทำ การเห็นผู้กระทำ ผู้ถูกระทำชัดเจน เพราะสามารถระบุปรากฏการณ์ได้จากการรับรู้ด้วยตาเปล่า หรือประสาทหูและการได้รับผลกระทบ จากการกระทำนั้น ทั้งในรูปบาดแผล ความรู้สึก และการเสียชีวิต

Johan Galtung ได้นำเสนอแนวคิด เรื่องความรุนแรงที่ไปไกลกว่าสิ่งที่เราเห็น สัมผัสได้ โดย แบ่งความรุนแรงออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งได้แก่ ความรุนแรงทางตรง/ชั้นบุคคล (Direct/Personal Violence) ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural Violence) โดยชี้ให้เห็นว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเรานั้นมีอาจแยกส่วน โดยพิจารณาแต่ภาพเชิงปรากฏการณ์ที่เห็น และมุ่งแก้ไขปัญหานั้นเป็นปัจเจก ทั้งนี้ ความรุนแรงที่เห็นรับรู้ ได้ดังกล่าว เรียกว่าเป็น “ความรุนแรงทางตรง” (Direct Violence) เป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจน ด้วยตาเปล่า และรับรู้ได้ เพราะมีร่องรอยปรากฏให้เห็นบนร่างกายของมนุษย์ ในรูปของบาดแผล การสูญเสียชีวิต รวมทั้งความเสียหายต่อวัตถุและทรัพย์สินของผู้คน การทำทารุณกรรม และการทำร้ายร่างกายด้วยวิธีการต่าง ๆ หรือการฆ่าฟันกันของผู้คน ซึ่งเป็นความรุนแรงที่เห็นได้ง่าย ชัดเจน แต่ความรุนแรงอีกรูปแบบคือ ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) ซึ่งหมายถึงโครงสร้างที่ทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างคนในสถานภาพหนึ่งกับคนในอีกสถานภาพหนึ่ง ผู้ที่มีอำนาจมากกว่าเอารัดเอาเปรียบผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าในกระบวนการปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนระหว่างกัน โครงสร้างสังคมนี้มุ่งเพื่อรักษาสถานภาพของฝ่ายที่ได้เปรียบเชิงอำนาจให้คงความได้เปรียบนั้นไว้ และสุดท้าย คือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural Violence) ซึ่ง ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549) ได้ชี้ให้เห็นว่า เป็น การขยายปริมาตร การพิจารณาเรื่องความรุนแรงให้ลึกซึ้ง ออกไปจากการมองเห็นความรุนแรงที่เป็นเพียงการมุ่งไปที่การกระทำ หรือการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกันเอง โดยมีผู้กระทำที่ชัดเจนทั้งบุคคล และ โครงสร้างไปสู่ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งครอบคลุมปริมาตรที่ใช้ในการดำรงชีวิต (เช่น ศาสนา อุดมการณ์ ภาษา ศิลปะ เป็นต้น) หรือเป็นระบบความเชื่อที่ยอมรับความรุนแรงที่ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนรองรับความรุนแรงทั้งทางตรงและเชิงโครงสร้าง โดยทำให้คนรู้สึกว่าการรุนแรงเป็นสิ่งที่ถูกต้อง หรือยอมรับได้ หรืออย่างน้อยก็ไม่ใช่อะไรที่ผิดร้ายแรงอะไร กล่าวให้ชัดคือ การศึกษาเรื่องความรุนแรงนั้น Galtung เห็นว่า มีสองมิติคือ มิติเรื่องการใช้ความรุนแรง คือรูปแบบความรุนแรง การเห็นผู้กระทำและผู้กระทำ ความรุนแรง และ มิติเรื่องกระบวนการให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นการพิจารณารูปแบบวิธีการที่ความรุนแรงถูกทำให้กลายเป็นเรื่องชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับในสังคมโดยรวมได้อย่างไร

งานวิจัยส่วนใหญ่ในประเทศไทยเกี่ยวกับเรื่องความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ส่วนใหญ่เป็นการสะท้อนปรากฏการณ์ของความรุนแรงทางตรงในกลุ่มเด็กและเยาวชน และยังมีแนวโน้มที่เป็นเรื่องการกระทำความรุนแรงทางกาย ที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ทั้งในรูปแบบของการเสนอขนาด ของปัญหา และ รูปแบบของปัญหา ปัจจัยกำหนดและ ผลกระทบ ในด้านสถานการณ์ของปัญหา ประเทศไทยไม่ได้มีการเก็บรวบรวมสถิติของการใช้ความรุนแรงในเด็กและเยาวชนอย่างเป็นทางการ ทั้งยังไม่ได้มีการสำรวจในลักษณะของการเฝ้าระวัง (Surveillance) ดังเช่นต่างประเทศจึงยากที่จะทราบถึงลักษณะทางระบาดวิทยา และแนวโน้มของการใช้ความรุนแรง อย่างไรก็ตาม เราอาจเห็นภาพแนวโน้มของความรุนแรงได้จากการศึกษาข้อมูลของเด็กและเยาวชนให้เกี่ยวกับตนเอง (อุมาพร, 2549) ด้วยการใช้แบบสอบถามที่ให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้ตอบเอง (Self-Report Questionnaire) ในโครงการวิจัยขนาดใหญ่เชิงสำรวจ เช่น งานวิจัยของศูนย์การเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549) ได้สำรวจพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 ครอบคลุมทุกอำเภอ/เขต จำนวน 304,415 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 15 มีพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง เช่น ชกต่อย การยกพวกตีกันหรือทำร้ายร่างกายระหว่างนักเรียนต่างโรงเรียน เด็กร้อยละ 17 มีความวิตกกังวล หรือกลัว เด็กร้อยละ 4 ถูกล่วงเกินทางเพศ โดยเด็กชายถูกกระทำมากกว่าเด็กหญิง 2 เท่า อีกชิ้นคืองานของ สุวรรณ เรืองกาญจนเศรษฐ์ และคณะ (2547) ได้ศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงในเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เยาวชนจากชุมชนต่าง ๆ และจากสถานแรกรับเด็กชายและหญิง จำนวน 2,311 คน พบว่าในระยะ 30 วันที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 6.4 พกพาอาวุธไปโรงเรียน ร้อยละ 7.1 รู้สึกไม่ปลอดภัยขณะเดินทาง ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 31.5 เคยอยู่ในเหตุการณ์ที่มีการต่อสู้ทำร้ายร่างกายในสถานที่ทั่วไป ร้อยละ 28.8 ต่อสู้ทำร้ายร่างกายในโรงเรียน ร้อยละ 13.9 เคยถูกทำร้ายร่างกายด้วยอาวุธร้อยละ 6.8 เคยได้รับบาดเจ็บจนต้องเข้ารับการรักษาสถานพยาบาลจากการต่อสู้ทำร้าย ร้อยละ 20.7 เคยถูกเพื่อนทุบตีทำร้ายร่างกายโดยเจตนา และร้อยละ 17.1 เคยถูกลวนลาม ส่วนศาสตราจารย์อุมาพร ตรังคสมบัติ และคณะ (2541) ศึกษาความชุกของพฤติกรรมเสี่ยงในเยาวชนในนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ทั่วประเทศ จำนวน 9,003 คน ในปี พ.ศ. 2539 – 2540 ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 31.3 เคยวิวาทชกต่อยอย่างน้อยหนึ่งครั้งในช่วงชีวิตที่ผ่านมา (Lifetime Prevalence) การพกอาวุธร้อยละ 18.4 และร้อยละ 12.4 วิวาทชกต่อยในระยะ 3 เดือนที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับบาดเจ็บจากการวิวาทชกต่อยจนต้องได้รับการรักษาจากแพทย์มีร้อยละ 9.3 อาวุธที่พบบ่อยที่สุด คือ มีด มีดโกน และคัตเตอร์

การศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับความรุนแรงในเด็กเยาวชน เป็นเรื่องของการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดกฎหมายโดยข้อค้นพบส่วนใหญ่ เป็นการมองปัญหาในระดับบุคคล เช่น การวิจัยในผู้ต้องขังวัยหนุ่ม พบว่าการศึกษาและรายได้ของผู้ต้องขังและครอบครัว และพฤติกรรมชอบยุ่งกับอบายมุข เช่น การพนัน สุรา หรือสารเสพติด สัมพันธ์กับการกระทำผิด ส่วนการศึกษาในวัยรุ่นในสถานพินิจ พบว่าปัจจัย เรื่อง อายุของวัยรุ่น สถานภาพสมรสของพ่อแม่ ระดับการศึกษา อาชีพ การเกี่ยวข้องกับอบายมุข สภาพที่อยู่อาศัย รายได้ของครอบครัว ภาระหนี้สิน ประวัติการกระทำความผิดของบุคคลในครอบครัว ความสัมพันธ์กับบิดามารดา การมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมาก่อน (เช่น การใช้สุรา สารเสพติด ชอบวิวาทชกต่อย) และการคบเพื่อนที่กระทำผิด มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงของการกระทำผิด เช่น คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญและการกระทำผิดข้อหาฉกชิงขึ้นกระทำชำเรา

ทั้งนี้มีการศึกษาบางส่วนที่ได้สะท้อนปัญหาในระดับสังคม เช่นการศึกษาเกี่ยวกับวัยรุ่นที่กระทำผิดซ้ำ พบว่าลักษณะชุมชนที่อาศัย อิทธิพลจากสื่อและการคบเพื่อนภายใน สถานฝึกอบรม มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดซ้ำ (อูรพี โอสถานนท์, 2533) ในทำนองเดียวกัน การเปิดรับสื่อที่มีเนื้อหารุนแรงหรือการรับอิทธิพลของกลุ่มโดยลำพังแล้วไม่ได้สัมพันธ์กับพฤติกรรมรุนแรง แต่เมื่อทั้งสองปัจจัยนี้มารวมกันก็จะมีแนวโน้มของการกระทำรุนแรงได้ (วิจิตร ระวังวงศ์ และสุรพล ปรชานิช, 2523)

การศึกษาในวัยรุ่นที่กระทำผิดในคดีข่มขืนกระทำชำเรา พบว่าปัจจัยจากสภาพครอบครัว และลักษณะการคบเพื่อนมีความสัมพันธ์กับความรุนแรงในการกระทำผิด (อดิเทพ เดชคง, 2544) การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบิดามารดาพบว่ามีความสัมพันธ์กับความรุนแรงของการกระทำผิดอย่างมีนัยสำคัญ โดยหากบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันแล้ว การกระทำผิดจะมีความรุนแรงน้อย (นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, 2534) นอกจากนี้วัยรุ่นที่มีความรู้สึกลึกผูกพันกับบิดามารดามาก เช่น อาศัยอยู่กับบิดามารดาหรือมีการปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับบิดามารดา จะกระทำความผิดน้อย (โอฬาร เอี่ยมประภาส, 2541)

แบบแผนการกระทำความรุนแรง พบว่า ในกลุ่มนักเรียนลักษณะพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนมัธยมจะร้ายแรงขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป เช่น การกระทำความผิดครั้งแรกจะเป็นเพียงการผิดกฎหมายเล็กน้อย ประเภทแต่งกายผิดกฎ การกระทำความผิดครั้งที่สองจะเป็นความผิดประเภทนี้เรียน และในที่สุดก็เป็นกระทำความผิดประเภทอันธพาล (สมนึก ชัชวาล, 2529) สำหรับผู้ต้องขังวัยหนุ่มที่ทำผิดกรณีข่มขืนกระทำชำเราก็ได้ผลเช่นเดียวกัน คือพบว่าพฤติกรรมที่ไม่ดีจะมีลักษณะรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เช่น จากการสูบบุหรี่มาเป็นการดื่มแอลกอฮอล์ และมาเป็นการใช้สารเสพติด (สุจิตรา เหลือวัฒนันท์, 2543)

การมีพฤติกรรมรุนแรง เช่น ก่อคดีอุกฉกรรจ์ พบว่า กลุ่มบุคคลมักมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมาก่อน เช่น มีการดื่มสุรา สูบบุหรี่ และเที่ยวเตร่ยามค่ำคืนเป็นประจำ (พิทักษ์พงษ์ น้อยพิทักษ์, 2543) เช่น การศึกษาในวัยรุ่นที่กระทำความผิดคดีปล้นทรัพย์พบว่าร้อยละ 56 เคยถูกจับมาก่อนด้วยความผิดเกี่ยวกับทรัพย์เป็นส่วนใหญ่ และการกระทำผิดครั้งที่สองจะรุนแรงกว่าครั้งแรก คือ เป็นการปล้นทรัพย์และการใช้อาวุธร่วมด้วยสูงถึงร้อยละ 90 (ฉลอง สุขจันทร์, 2542) หรือครั้งแรกเป็นความผิดข้อหาทำร้ายผู้อื่น และครั้งที่สองเป็นความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา (กอบโชค จวงษ์, 2541)

ในงานวิจัยของ ศรีศักดิ์ ไทอารี ศึกษาประสบการณ์การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียน/นักศึกษาอาชีวะ และสังเคราะห์องค์ความรู้เดิม ประสานกับแนวคิดการพัฒนาเยาวชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างกิจกรรมที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาในระดับที่เห็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของเยาวชนกลุ่มเป้าหมายและกลไกการบริหารจัดการ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ พบว่า สาเหตุ การทะเลาะวิวาทของนักศึกษาอาชีวะ มี 2 ระดับ คือ 1. ระดับมหภาค เกี่ยวกับระบบการศึกษา สภาพสังคม การบริหารจัดการอาชีวศึกษา รวมทั้งภูมิหลังที่ก่อให้เกิดทัศนคติ และอัตลักษณ์แบบอาชีวะที่สืบทอดกันมา เป็นกระแสที่หาต้นตอไม่เจอแล้ว 2. ระดับจุลภาค เกี่ยวกับการดูแลคุณภาพสถานศึกษา การจัดการกับความขัดแย้งในพื้นที่ การกระตุ้นจากเหตุการณ์ต่าง ๆ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในนักศึกษาอาชีวะที่มีพฤติกรรมทะเลาะวิวาท พบว่าความเชื่อที่สำคัญที่พบในกลุ่มตัวอย่างทุกคนที่ศึกษา คือ ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของสัญลักษณ์ที่เป็นเครื่องหมายของสถาบัน (ทิวา วงศ์ธนาภา, 2539) ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติเหล่านี้ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสถาบัน และเป็นที่ได้รับการปลุกฝังมาตั้งแต่เริ่มเข้าสู่สถาบัน ในลักษณะของการถ่ายทอดจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง รวมทั้งการถ่ายทอดจากอาจารย์ผู้สอน ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติเหล่านี้เมื่อถูกกระตุ้นโดยปัจจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ เช่น การถูกทำร้ายมาก่อน ถูกทำให้เสียศักดิ์ศรี หรือถูกสถาบันอื่นทำทนาย ก็จะเกิดเป็นพฤติกรรมรุนแรงขึ้นมา (ทิวา วงศ์ธนาภา, 2539; สุขินทร์ ปริดาสุริยชัย, 2543; สุดใจ สุขะ และคณะ, 2547) นอกจากนี้ยังพบว่าสาเหตุของการทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายส่วนใหญ่เป็นเรื่องขัดแย้งของนักศึกษารุ่นพี่ในอดีต และถ่ายทอดมายังรุ่นน้องด้วย (เสนห์ เสถียรพงษ์, 2540)

จากการทบทวนเอกสารที่กล่าวมาดังกล่าว พบว่า ปัจจัยกำหนดความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ซึ่งงานการศึกษาวิจัยส่วนใหญ่ในประเทศไทยเป็นการศึกษาในสถาบัน (Institutional Based) เช่นการศึกษาในสถานพินิจ ซึ่งไม่ได้เป็นการศึกษาจากฐานประชากร (Population Based) จึงอาจสะท้อนสภาพปัญหาได้เพียงเฉพาะกลุ่ม โดยพบว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดส่วนใหญ่

เป็นชาย มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมเศรษฐกิจต่ำ ครอบครัวแตกแยก ได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีพฤติกรรมเสี่ยงอย่างอื่นมาก่อน เช่น การใช้สารเสพติด อดนอน และการมีเพื่อนเกเร ส่วนการศึกษาวิจัยในระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาเรื่องการทะเลาะวิวาทของนักศึกษาอาชีวศึกษา โดยชี้ไปที่ว่า การก่อการทะเลาะวิวาท เป็นเรื่องปัจจัยของค่านิยมของตัวนักเรียนเองที่นิยมความรุนแรง ร่วมกับการมีค่านิยมเรื่องศักดิ์ศรีที่ปลูกฝังในสถาบัน (อุมพร, 2549)

ในต่างประเทศ หลายประเทศทั่วโลกให้ความสนใจในการติดตามสถานการณ์ ค้นหาสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดให้การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในเด็กและเยาวชนเป็นวาระแห่งชาติของรัฐบาลกลาง มีศูนย์ข้อมูลแห่งชาติด้านการป้องกันความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ที่เรียกว่า The National Youth Violence Prevention Resource Center ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของข้อมูลเกี่ยวกับโครงการป้องกัน งานวิจัย สิ่งพิมพ์ และสถิติที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนด้านความรุนแรง แต่ละมลรัฐมีนโยบายเฉพาะเพื่อทำให้เกิดความสอดคล้องกับปัญหา มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนโครงการที่มุ่งเพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงทั้งระบบ รวมทั้งการศึกษาวิจัย ระดับชาติ เพื่อเฝ้าระวังติดตาม รวมทั้งการออกเอกสารสื่อข้อมูลความรู้ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ทิศทางการแก้ไขปัญหาทั่วโลกต่างมุ่งเน้นไปที่มาตรการการป้องกัน และชี้ว่าปัญหาความรุนแรงไม่สามารถแก้ไขเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งแต่ต้องเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคล (Internal Risk Factors) และปัจจัยภายนอก (External Risk Factors) อันได้แก่ ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน ชุมชน และสังคม (เพ็ญจันทร์, 2551) การศึกษาปัจจัยภายในตัวบุคคลงานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงเป็นบทบาทของนักจิตวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งชี้ว่าปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความเป็นเพศชาย การมีปัญหาในการคลอด สถิติปัญหาที่ไม่ดีและบุคลิกก้าวร้าว การใช้สารเสพติด ปัจจัยเสี่ยงในครอบครัว เช่น ความผูกพันที่ไม่ดีระหว่างพ่อแม่ลูก ขาดการเลี้ยงดูและการสอดส่องดูแล ความรุนแรงในครอบครัว การใช้สารเสพติดของพ่อแม่ ปัจจัยเสี่ยงจากกลุ่มเพื่อน ชีวภาพ คือการคบเพื่อนที่เกเร กระทำผิดกฎหมาย ใช้สารเสพติด และการเข้าร่วมแก๊งค์ ส่วนปัจจัยเสี่ยงจากชุมชน ได้แก่ ชุมชนไม่ปลอดภัย ขาดความรู้สึกร่วมกันและไว้วางใจ ปัจจัยเสี่ยงทางสังคม คือความยากจน การที่เด็กและเยาวชนเข้าถึงปืน สุรา ยาเสพติดได้ง่ายและการรับสื่อที่รุนแรง เหล่านี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมความรุนแรง

แม้จะยอมรับว่ามีปัจจัยเสี่ยงมากมายที่ส่งผลต่อความรุนแรงในเด็กและเยาวชน แต่คณะกรรมการการป้องกันความรุนแรงในเยาวชนของสหรัฐอเมริกา ได้ระบุว่า มีปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญ 6 ประการที่ต้องเข้าไปแทรกแซงอย่างรีบด่วน เพื่อป้องกัน ลดปัญหา ได้แก่ การดื่มสุรา และสารเสพติด การปฏิบัติต่อเด็กอย่างไม่เหมาะสม การมีแก๊งค์เด็กและเยาวชนในชุมชน การแพร่หลาย

ของอาวุธปืน ความรุนแรงจากสื่อ และความรุนแรงในครอบครัว สถาบันแห่งชาติด้านความรุนแรงในครอบครัวที่ประเทศแคนาดา (Commission for the Prevention of Youth Violence, 2000) ระบุว่า ปัจจัยป้องกันความเสี่ยงความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ได้แก่ การไม่ใช้ความรุนแรงในบ้าน ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้ดูแลที่เริ่มตั้งแต่วัยเด็ก การดูแลสอดส่องของพ่อแม่อย่างดี การมีตัวแบบของผู้ใหญ่ที่ดี และการจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา (National Clearinghouse of Family Violence, 2008) นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ แพทย์หญิง อูมาพร ตรังคสมบัติ (2549) ได้ชี้ว่าจากการทำ Meta Analysis ตัวแปรที่ว่าด้วยปัจจัยเสี่ยงของการเกิดความรุนแรง พบว่า ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวชี้ถึงโอกาสเกิดความรุนแรง คือ การกระทำผิดกฎหมาย และการเป็นสมาชิกแก๊งค์ ส่วนที่มีน้ำหนักปานกลางคือ การเป็นเพศชาย ครอบครัวมีฐานะเศรษฐกิจต่ำ พ่อแม่เป็นอันธพาล และเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมก้าวร้าว โดยที่ปัจจัยปกป้องที่สำคัญ พบว่าคือ การมีทัศนคติไม่ยอมทนต่อการกระทำผิด หรือการกระทำรุนแรง การมีทัศนคติยึดถือค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม สถิติปัญหาที่ดี การเป็นเพศหญิง การมีสัมพันธภาพที่อบอุ่นเกี่ยวกระหวัดเด็กกับพ่อแม่หรือผู้ใหญ่คนอื่น การคบเพื่อนที่ไม่มีพฤติกรรมความรุนแรง และการอุทิศตนต่อการเรียน โดยที่ปัจจัยที่มีน้ำหนักมากที่สุด คือทัศนคติไม่ยอมทนต่อการกระทำผิดและการอุทิศตนให้กับการเรียน

จากการทบทวนงานวิจัยดังกล่าวมาแล้ว ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ที่สัมพันธ์กับความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ได้แก่ ชุมชนที่ไม่มีสัมพันธภาพ ความผูกพัน และความปลอดภัย ส่วนความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม คือ แนวคิดที่ยอมทนต่อการกระทำรุนแรง ทั้งนี้ เมื่อทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในเด็กและเยาวชนของต่างประเทศ เพิ่งเริ่มปรากฏให้เห็นเมื่อไม่นานมานี้ เช่นการศึกษาเกี่ยวกับเยาวชนในกลุ่มแก๊งค์เด็กไร้บ้าน (Homeless Youth) และมีอยู่บ้างที่ศึกษาเยาวชนทั่วไปในชุมชน โดยใช้ให้เห็นว่าความยากจน การถูกตีตรา (Stigmatized) การถูกแบ่งแยก (Discriminated) (Shoveller, J et al, 2007) การติดต่อกันระหว่างวัฒนธรรม (Acculturation) (Soriano, J.L. and Daley, S. R., 2004) ความเป็นเมืองอุดมการณ์ความเป็นชาย (Masculinity) กับการใช้ความรุนแรง (ชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงจะเป็นสัญลักษณ์เชิงวัฒนธรรม มีความหมาย และปฏิบัติการในการสร้างตัวตนอัตลักษณ์ การเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม การเป็นเครื่องมือในการมีชีวิตรอดของกลุ่มคนชายขอบของสังคม และ การเป็นเครื่องมือที่แสดงสัญลักษณ์ของอำนาจและความเหนือกว่า สำหรับประเทศไทยงานวิจัยที่ว่าด้วยความรุนแรงในนักเรียนอาชีวะอาจสะท้อนสัญลักษณ์และความหมายของการใช้ความรุนแรง พบว่า ค่านิยมที่มีผลต่อการทะเลาะวิวาทมากที่สุด คือ ค่านิยมใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา รองลงมาคือ ค่านิยมรักสถาบันการศึกษา ค่านิยมไม่ให้ความสำคัญต่อการเรียน ค่านิยมรักเพื่อนพ้อง และค่านิยมว่าการทะเลาะวิวาทเป็นเรื่องธรรมดา นอกจากค่านิยมดังกล่าวแล้วยังมีการปลูกฝังความเป็นตัวตน

แห่งสถาบันและความรู้สึกแห่งศักดิ์ศรีอีกด้วย (สุชินทร์ ปรีดาสุริยชัย, 2543) ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของสัญลักษณ์ที่เป็นเครื่องหมายของสถาบันการศึกษา (ทิวา วงศ์ธนาภา, 2539) ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสถาบันการศึกษา และเป็นที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เริ่มเข้าสู่สถาบันการศึกษา ในลักษณะของการถ่ายทอดจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง รวมทั้งการถ่ายทอดจากอาจารย์ผู้สอน ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติเหล่านี้เมื่อถูกกระตุ้นโดยปัจจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ เช่น การถูกทำร้ายมาก่อน ถูกทำให้เสียศักดิ์ศรี หรือถูกสถาบันการศึกษาอื่นทำทนาย ก็จะเกิดเป็นพฤติกรรมรุนแรงขึ้นมา (สุชินทร์ ปรีดาสุริยชัย, 2543; สุตใจ สุขะ และคณะ, 2547)

การทบทวนตัวแบบกลวิธีการจัดการปัญหาความรุนแรงในเด็กและเยาวชน Tolan และ Guerra (1994) ได้เสนอตัวแบบที่เรียกว่า Social – Ecological Model โดยแบ่งมิติการทำงานเป็น 2 มิติ มิติแรกเน้นการมองระดับของการแก้ไขปัญหา โดยแบ่งกลวิธีออกเป็นระดับบุคคล ระดับคนใกล้ชิด ที่สนิท ระดับชุมชน และระดับสังคมใหญ่ ในระดับบุคคล เน้นโครงการที่พัฒนาทักษะเฉพาะ อาทิ ทักษะการแก้ไขปัญหา ด้านอารมณ์ สังคม และพฤติกรรม รวมทั้งการแก้ปัญหาความขัดแย้งสำหรับมาตรการระดับบุคคลใกล้ชิด ซึ่งหมายถึงพ่อแม่ และเพื่อน เน้นโครงการที่จะไปเสริมปัจจัยเชิงป้องกันในระดับครอบครัว โดยมีโครงการที่ทำงานกับพ่อแม่ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการเป็นพ่อแม่ที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว ในระดับเพื่อน มาตรการที่ดำเนินงานเน้นการทำงานโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เพื่อพยายามสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกในการสนับสนุนของเพื่อน กลวิธียังเน้นทำงานกับระบบสังคม อันได้แก่ ระบบโรงเรียน เช่น การอบรมครู เพื่อให้มีทักษะในการจัดการในชั้นเรียน หรือการสร้างระบบการจัดการในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมด้านบวกของนักเรียน โครงการที่แก้ไขปัญหาในระดับสังคมที่ใหญ่ขึ้น เน้นการแก้ไขปัญหาความยากจน การดึงให้เด็กกลุ่มเสี่ยงเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนสังคม การควบคุมเรื่องปืน เป็นต้น

อีกมิติหนึ่งแยกตามพัฒนาการของเด็ก คือ การทำงานกับเด็กในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนกลาง และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โครงการที่มุ่งเป้าไปที่เด็กในระดับประถมศึกษาจะเน้นที่การดึงผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม และเน้นการพัฒนาทักษะในการควบคุมตนเองได้ ส่วนโครงการที่ทำงานกับวัยรุ่นที่เจริญเติบโตขึ้น เน้นการพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง และการจัดการความสัมพันธ์กับเพื่อน โปรแกรม/โครงการหรือมาตรการในการดำเนินการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในเด็กและเยาวชนในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นพบว่ามีความหลากหลาย มีความแตกต่างตามกลุ่มเป้าหมาย

2.2 แนวคิดในการศึกษา

การศึกษานี้ใช้แนวคิดทางสังคมศาสตร์ว่าด้วยเรื่อง ความรุนแรงในเด็กและเยาวชนถูกล่อลอมประกอบสร้างด้วยโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social Construction of Violence) โดยการทำความเข้าใจ ความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมวัฒนธรรมของสังคม เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้บริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แวดล้อมตัวเด็กและเยาวชน อันได้แก่ ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน ชุมชน และวัฒนธรรมความเชื่อ

การศึกษานี้มุ่งเน้นศึกษาปรากฏการณ์ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนไทย ทั้งที่เป็นผู้กระทำและเป็นผู้ถูกกระทำ ในรูปแบบความรุนแรงที่หลากหลาย เช่น ความรุนแรงทางกาย จิตใจ ความรุนแรงทางเพศ และผลกระทบที่ก่อให้เกิดการบาดเจ็บในรูปแบบต่างๆ แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา คือ แนวคิดเชิงนิเวศวิทยาสังคม (Social Ecological Model) ที่เน้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสถานะแวดล้อมทางสังคมกับพฤติกรรมของมนุษย์ โดยเชื่อว่า มนุษย์มีชีวิตอยู่ภายใต้ระบบสังคมอันเป็นสถานะแวดล้อมของมนุษย์ซึ่งครอบคลุมอยู่หลายชั้น ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน กลุ่มเพื่อน ความคิดความเชื่อ เศรษฐกิจ ลักษณะทางกายภาพ และเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบสังคมวัฒนธรรมดังกล่าวส่งผลต่อพฤติกรรมและสุขภาพของมนุษย์ และเป็นความสัมพันธ์ที่สะท้อนกลับต่อกันได้ (Reciprocity) นั้นหมายความว่า สิ่งแวดล้อมส่งผลต่อพฤติกรรม และ พฤติกรรมของมนุษย์เอง ก็ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมด้วย

หากนำแนวคิดนี้มาอธิบายว่าความรุนแรงในเด็กและเยาวชน สามารถอธิบายได้ว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคมของเด็กและเยาวชน มีอิทธิพลและกำหนดพฤติกรรมความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ซึ่งจากกรอบแนวคิดชั้นแรกของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมคือคุณลักษณะส่วนบุคคลของเด็กและเยาวชน เช่น เพศ อายุ พฤติกรรมการดื่มสุรา ใช้สารเสพติด ประวัติการทำความผิด และ ประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว ชั้นที่สอง คือระดับความสัมพันธ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และโรงเรียน ได้แก่ ลักษณะครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว ลักษณะเพื่อน อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนในด้านการได้รับคำแนะนำ การเห็นตัวแบบการกระทำ ความรุนแรงจากเพื่อน กิจกรรมและวิถีปฏิบัติของกลุ่มเพื่อน ความสัมพันธ์ของเด็กและเยาวชนต่อโรงเรียน เช่นการได้รับการยอมรับ การเห็นหรือมีประสบการณ์ความรุนแรงในโรงเรียน ชั้นที่สาม คือชุมชนและระบบสังคม ได้แก่ ทุนทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึง ความผูกพัน (Attachment) ความสัมพันธ์และ วัฒนธรรมที่ค้ำจุนรวมทั้งองค์ความรู้ของคนในสังคม ที่ปกป้องคุ้มครองและเฝ้าระวังปัญหาความรุนแรงในเด็กและเยาวชน สิ่งแวดล้อมที่เสี่ยงในชุมชนเช่น ร้านเกมส์ การพนัน

ร้านสุรา ระดับสุดท้ายคือ ระบบวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นระบบความคิด ความเชื่อ การให้ความหมายต่อความรุนแรง ความเป็นเด็กและเยาวชน และ ระบบคุณค่าต่อเด็กและเยาวชนที่ถ่ายทอด เรียนรู้ รวมทั้งแบบแผนการปฏิบัติต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงแนวความคิดความเชื่อดังกล่าว

การวิจัยครั้งนี้ ไม่ได้มุ่งเพื่อทดสอบตัวแบบแนวคิดนี้ แต่ใช้แนวคิดเพื่อนำมาทำความเข้าใจปรากฏการณ์เท่านั้น ตัวแปรที่ศึกษาในกรอบแนวคิดถูกใช้ในการเป็นแนวทางในการศึกษาปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในเด็กและเยาวชน

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

